

Personažas „Liuteronas“

Personažo replikos prie interaktyvių maketo zonų:

Prie STAČIATIKIŲ ŠV. ANDREJAUS CERKVĖS IR VIENUOLYNŲ. KNYPAVOS RINKOJE:

- a) *Nein*, didesnių kontaktų su stačiatikiais mes neturime. Žinau tik, kad prie Knypavos turgaus, kur stovi šv. Andrejaus cerkvė, vienuolynė sėdi užsidarę keli vyrai vienuoliai. Teko girdėti, kad jie gyvena dideliame nepritekliaje, nes neturi parapijiečių...
- b) Nors Kėdainiuose ir yra Cerkvės *straße*, bet joje stačiatikiai *leben nicht hier* – jie ten negyvena. Medinė cerkvė ir toks pat vienuolynas buvo 1652 m. pastatyti ir įrengti maloningojo kunigaikščio Jonušo Radvilos jo žmonos stačiatikės, *frau* Marijos prašymu. Iš Kunigaikščio paskirtų išmokų išlaikomi ir stačiatikių pastatai ir vienuoliai. Kaip sakoma: „Ko tik nepadarysi dėl moters“, (*ja, ja... :*)
- c) c) Toje cerkvėje kartą buvau. *Natürlich*, tik iš smalsumo. Mačiau prikabinėtus daugybę paauskuotų „*schwein*“ tujų“ paveikslų. *Mein Gott* – tikra stabmeldystė.

Prie GIMNAZIJOS:

- a) Kadangi mes liuteronai neturime nuosavos gimnazijos, tai naudojames mūsų brolių evangelikų pagalba. Jie netgi vieną kitą mūsiškį, (liuteroną) priima mokytojauti. *Zum Beispiel*, (pavyzdžiui) - prieš maskvėnų antplūdį XVII amžiaus viduryje, gimnazijoje istoriją dėstė mūsų kunigas Andrius Ringijus, botaniką – medicinos daktaras Jonas Majus, matematiką – daktaras Adomas Freitagas.
- b) *Ja, ja*, šioje Gimnazijoje visuomet mokosi bent keli liuteronų vaikai. Neretai mūsų broliai evangelikai, (tegu Dievas jiems bus visuomet maloningas) ir finansiškai paremia vieno kito mūsiškio gabaus mokinio studijas gimnazijoje ar netgi užsienio universitete.

Prie DVARO:

- a) Kai einu pro kunigaikščio dvarą, dažnai prisimenu didžiai gerbiamo mūsų kunigo – Heinricho Johanseno prieš aštuonerius metus, bažnyčios įšventinimo proga per pamokslą pasakytus žodžius: „palaiminga ta valstybė, kurią valdo išmintingi žmonės“. *Das ist richtig, ja*, tam pritariu visa širdimi.
- b) Didžiausių geradarių, Kėdainių tėvonių ir valdovų kunigaikščių Kristupo, Jonušo ir Boguslovo, kunigaikštienės Onos, o dabar ir šviesiausiosios bei maloningosios princesės Liudvikos Karolinos *fon* Radvilaitės dėka, čia Kėdainiuose, jau pusę amžiaus įsikūrusi nemaža mūsų Augsburgio tikėjimo išpažinėjų bendruomenė tik stiprėja.
- c) Ypač palankūs dvaro pareigūnai buvo pirmiesiems atvykusiems vokiečiams Jonušavos naujakuriams. Galiu tik pasidžiaugti, jog dabar, daugiausia Naujuosiuose Kėdainiuose įsikūrę tautiečiai, turi dar didesnę savivaldą.

Prie SENOSIOS REFORMATŲ BAŽNYČIOS. JONUŠAVOS RINKOJE:

Žingsniuodamas į savo vaistinę esančią prie *Rathaus*, t.y. rotušės, kasdien praeinu pro šiuos didingus Dievo namus. Čia meldžiasi mano tikėjimo broliai, išpažįstantys tą pačią Evangeliją kaip ir aš, tik kita kalba. Pro praviras duris girdisi sakomi prakilnūs pamokslai ir širdžiai malonios Viešpaties pašlovinimo giesmės. Kartais minutėlę pastoviu ir pasiklausau. Gražiai skamba. Gaila, kad dar vis nelabai suprantu nei *polisch* nei *litauisch*. *Litauisch ist sehr schwierig*. Ja, labai sunki kalba, bet Dievui jokio skirtumo – mūsų Tėvas supranta visų savo vaikų kalbas.

Prie LIUTERONŲ BAŽNYČIOS:

- a) Išmintingiesiems mūsų kunigaikščiams Radviloms globojant, mes liuteronai, Kėdainiuose turime laisvę išpažinti savąjį tikėjimą. Tikrai džiaugsminga ir malonu melstis ir šlovinti mūsų Viešpatį puikioje, prieš keletą metų jau iki pat varpinės išmūrytoje mūsų bažnyčioje, neseniai dar ir nauju altoriumi papuoštoje, kurią vietiniai įprastai vadina *saska*, t.y. *deutsche Kirche*, (vokiečių bažnyčia).
- b) Unsere Kirche, nors ir nedidelė, bet labai gražioje vietoje – *Neues Keidajnen*, t.y. Jonušavos šiauriniame pakraštyje, Nevėžio slėnio terasoje boluojantys Dievo namai matomi visoje apylinkėje. Prieš kelias dienas pas Kėdainių seniūną ant stalo mačiau Medekšių palivarko *abrysą*, tai tarp kitų Kėdainių statinių, jame nupieštas aiškiai išsiskiriantis ir mūsų Kirchės bokštas.
- c) Tiek kiek grakšti bažnyčios išorė, tiek pat skoningai įrengtas ir šventovės vidus. Tik tokioje aplinkoje, be susikaupimui trukdančių stabmeldiškų „puošnybių“ ir galimas nuoširdus atsivėrimas Viešpačiui. Net neabejoju, kad šie šlovingi Dievo namai pergyvens ne tik mus, bet teiks viltį ir nusiraminimą mūsų vaikams, anūkams bei proanūkiams... Užvakar sapnavau keistą sapną – į *unsere Kirche* įžengė ir pamaldose dalyvavo pats Švedijos karalius. Ja, ja *der König*. *Sehr interessant*– ir ką gi tai galėtų reikšti?

Personažas „Žydas“

Personažo replikos prie interaktyvių maketo zonų:

Prie ŠV. JURGIO BAŽNYČIOS:

a)

Kaip gerai, kad ši maldykla stovi kitoje Nevėžio pusėje!...

Pamenu, kartą iš Karaliaučiaus plukdžiau namo tokį tūlą studentą. Ans visą kelią buvo įnikęs į storą knygą.

Jau nepamenu tos knygos pavadinimo, tik atsimenu autorių – Petras Skarga. Nu vat, užmečiau akį į atverstą puslapį, a ten parašyta - „*Žydai yra bedieviai ir dideli krikščionių priešai*“. (!)

Nuo tol, kiekvieną kartą, kai pasižiūriu į šitą pastatą iš kitapus upės, mane nupurto tas pats šaltis, kaip kad tąkart.

b)

Ačiū Dievui, mūsų mieste su *katolikų* bažnyčios tarnais beveik niekada netenka susidurti. Aš jų net nepažįstu.:

Tady, kai miestas buvo dar *katoliškas*, mes, žydai, čia negalėdavome apsigyventi. Nagi tiesiog neįmanoma buvo!

c)

Gera, kad šį miestą valdo protestantai, o ne *katolikai*. Esu girdėjęs, kad kitose Radvilų valdose, (Vitebske, Lydoje ir kitur, tuose kraštuose mes, žydai esame kaltinami iš piršto laužtomis ritualinėmis krikščionių vaikų žmogžudystėmis. Oi, oi, va ten mano tautiečiai susiduria su žiauriais persekiojimais. Bet ne čia, ne čia, ačiū Dievui, ne šiame mieste.

Prie MOKESČIŲ RINKĖJO NAMO, TILTO, UOSTO:

- a) Mes žydai esame tikri prekybos žinovai. Na, bet žinote kaip būna – žmonės labai pavydūs ir blogai jaučiasi, jeigu kaimynui sekasi. Matyt būtent todėl Kėdainių miesto valdžia įkalbėjo Jų Šviesybės kunigaikščius Radvilas uždrausti vietas pirkliams, kad žydai plukdytų jų prekes į Lenkiją ir Prūsiją. Jeigu kas neklausys, tam baus – dešimt kapų grašių! Na, aš nežinau ar miesto galvos geriau pasijautė, bet vargšų pirklių tai tikrai labai gaila. O kai brangūs prieteliai bėdoj atsiduria – na, tai kaip gali nepadėti? Tai mes patyliukais ir padedam kiek išgalim. Plukdom. Ir pirmyn ir atgal. O baudos? Ai, kas ten tų baudų paisys kai toks gerrras *gešeftas* vyksta. Jeigu kas ir susimoka netyčia įkliuvęs, tai nelabai ir pajaučia. Nes pelnai tai dešimteriopi!
- b) Tarp Nevėžio ir jūros yra tik vienas skirtumas. Žinote koks? Ne? Nevėžis truputėlį siauresnis. ☺ Na, gal ir bangų didelių nebūna. Bet šiaip, vanduo kaip jūroje – sūrus. Kodėl? Todėl, kad ... Karaliaučiuje druska pigi. O aš iš prūsų nuolat parplukdau į Kėdainius daaaauuuuug, daug druskos. Labai pelningas verslas. Labai☺

Prie ROTUŠĖS, VAISTINĖS, KRAUTUVIŲ, DIDŽIOJOJE RINKOJE:

- a) Šeštadienis žydams šventas. Joks doras žydas nedirba per šabą. Gi krikščionims tai turgaus diena, o švenčia jie sekmadienį. Na, bet krikščionys patys sau kažkada taip pasirėdė tokią tvarką – gi ne žydai jiems taip surikiavo. O mums, žydams dar nuo sviesto sutvėrimo laikų, sekmadienis yra pirma darbo savaitės diena. Taip jau nutinka, kad kartais sekmadieniais, kai vyksta reformatų pamaldos, mūsų karčemose ir kromuose būna daugiau žmonių, nei jų bažnyčiose. Todėl neretai pastoriai, o ir kai kas ir iš miesto valdžios garsiai reiškia nepasitenkinimą, atseit, žydai veda iš kelio dorus krikščionis. Jo, jo, kurgi ne – mes tikriausiai pasalose tykom pamaldžių krikščionių ir pagavę, surištus varu vedame juos savo į karčiamas ar kroman apsipirkti. Dievaži, juokinga.☺ O dar ant žydų pykstama, kad sandome pas mus dirbti krikščionis. Na tai, kad mes ir lyg nesiūlome – krikščionių patys eina prašytis dirbų pas mus. O ar gali dorą žmogų beširdiškai šalin pavaryti, jeigu jis nori dirbti ir užsidirbti? Taigi nuodėmė būtų.
- b) Kartais susidaro įspūdis, jog kai kurie kaimynai krikščionys tiesiog pavydi žydams mūsų kuklios sėkmės. O juk visi vaikštome po tuo pačiu Teisėju ir išpažįstame tą patį Įstatymą. Mes žydai, tikrai labai kantrūs, bet kartais pasibaigia ir mūsų kantrybė(!). Štai, užvakar - rinkos aikštėje sustabdėme miesto kaltintoją Steponą Balminą, prašydami pasiaiškinti, kodėl jis, nebodamas miesto teisės, praeitą sekmadienį su savo tarnais užpuolė mūsų kromus ir atėmė iš dorų prekyautojų kelis ritinius tabako. Tas tūlas Balminas, nelabai doras žmogus. Jis nei kiek neatsižvelgia, kad prieš dvejus metus didžiulis gaisras, (ai, ai!) sunaikino daug mūsų namų ir vietoj atjautos, nuolat ieškojo būdų kaip dar labiau mus nuskriausti, tik ir tyko kaip pasipelnyti mūsų nelaimės sąskaita..... Toks viešas beširdiškumas, sakyčiau netgi bedievystė(!), patapo taip dideliai papiktinantis, jog net miesto valdžia tai suprasdama, sugrąžino mums konfiskuotas prekes.
- c) Gyvename tarp dviejų galybių – iš vienos pusės kunigaikščių dvaras, iš kitos – miesto valdžia. Taip jau yra, kad laikas nuo laiko, miesto rotušėje sėdinčiai valdžiai vis kyla norų spausti žydus savo pretenzijomis ir nepagrįstais reikalavimais. Šlovė viešpačiui, bet Jų šviesybių Radvilų dvaras, telaimina Juos Dievas, supranta ir žino, jog mūsų sumokami nuomos mokesčiai sudaro labai didelę dalį gaunamų pajamų. O taipogi, kas be ko, neretai pasitaiko, jog Jų Šviesybėms skubiai prireikia papildomų lėšų svarbiems reikalams sutvarkyti, o atliekamų pinigėlių nėra. Tokiais

atvejais niekada neatsisakome padėti gerajam Valdovui – paskoliname pinigėlių ar kitaip jam naudingai pasitarnauti suskumbame. Įvairios paslaugėlės dvarui ir gryniesi pinigai Kunigaikščiui, nuo priekabių miesto valdžiūnų mus saugo dar geriau nei karalių pasirašomos privilegijos. Nieko nepadarysi - gyvename tokiais laikais, kad auksinas, taleris, šeštukas, yra patikimiausi gyvenimo sargybiniai.

Prie DIDŽIOSIOS EVANGELIKŲ – REFORMATŲ BAŽNYČIOS (KATEDRA):

- a) Su reformatais sugyvename tikrai gražiai. Tvarkingai nuomojamės iš jų valdomų pastatų patalpas kromeliams pačiame miesto centre - prie rotušės. Vieta tikrai nebloga, o mokame ganėtinai nedaug – tik po 2 kapas ir 15 grašių už vieną kromą. (Pelno tai pasidarome keturis-penkis kartus daugiau)☺. Pastatų savininkai patenkinti, jog visada laiku sumokame nuompinigius. Ir jiems labai gerai, na ir mums visai neblogai. ☺
- b) Vat, pamenu, prieš gerą dešimtmetį, buvo sunkus metas - miestą siaubė maras ir švedų karas. Tikrai sunku buvo - prekyba buvo visai sustojusi. Mano, dabar jau amžinatilsį, tėvas reformatams anuo metu įsiskolino nuomos pinigų - už 5 nemokėtus metus. Na, bet prisiekiu tėvo atminimu - tikrai nebuvo iš ko pinigėlių surinkti, labai vargas laikas buvo užėjęs. Tai va, toje lvisiems liudnoje padėtyje, gerieji reformatai, duok Dieve jiems sveikatos, nereiskė mums didelių pretenzijų, nedrąskė akių, nesmaugė reikalavimais. Tie dori ir išmintingi žmonės buvo supratingi nes žinojo, jog negandos, kaip atėjo, taip vėl praeis ir tada būtent mes žydai, atkursime miesto verslų ūkį, o tada, dėka mūsų, vėl bus iš ko mokėti algas reformatų kunigams.
- c) Šiaip, aišku, mes į krikščionių maldos namus nevaikštom. Bet kartą teko apsilankyti. Reformatų klebonijoje. Atsitiko taip, kad susirgo jų bažnyčios išdininkas, tai aš pats nunešiau pinigus už nuomojamus kromus reformatų superintendentui. Galiu jaustis labai svarbiu žmogumi - juk nuo mano finansinės sėkmės iš dalies priklauso ir reformatų bažnyčios grovė.

Prie SINAGOGOS, SENOJOJE RINKOJE:

- a) *Shalom*. Esu žydas- kėdainietis arba kaip mes save vadiname- kiedajneris Leiba Levkovičius. 1624 m. dar mano senelis Izaokas Levkovičius su Jo Šviesybe kunigaikščiu Kristupu Radvila susitarė, kad 3 metams už 900 kapų grašių mūsų šeimai jis išnuomoja Kėdainių miesto muito teisę. Nuo to meto mes “valdome” šį miestą, to nežinant net ir patiems miesto savininkams.
- b) Kunigaikščio Jonušo Radvilos rūpesčiu, jau kelis dešimtmečius esame puikiai įsikūrę Senosios rinkos gatvėje, taip pat Žydų gatvėje Pasmilgyje. Mieste mūsų dabar gyvena 64 šeimos. Visi mano prieteliai užsiima kokiu nors verslu ar amatais – kaimynas Šmuilo turi 2 smukles ir 4 kromus, Izraelis, gyvenantis Skongailio gatvėje yra garsus auksakalys, o jo kaimynas Levas užsiima keleivių vežimu ir audinių dažymu.
- c) Savo mylimuos Kėdainiuose kol kas turime medinę sinagogą. Ją pastatyti kadaise maloniai leido kunigaikštis Jonušas Radvila, o statyti sinagogą baigėme jau Boguslavo Radvilos laikais. Kiekvieną šabo šeštadienį, visi susitinkame savo sinagogoje, kur garbusis rabinas Joelis atsiverčia Šventą Torą. Pašlovinę Dievą, taip pat romioje maldoje niekada nepamirštame paprašyti Viešpaties palaiminimo ir mūsų geradariams - Šviesiausiems Radviloms.

Personažas „Škotas“

Personažo replikos prie interaktyvių maketo zonų:

Prie MOKESČIŲ RINKĖJO NAMO, TILTO, UOSTO:

- a) Be tilto mes prapultume: kaip gi persikeltume į kitą Nevėžio pusę? Upė negili, bet krantai per statūs vežimams.. Keltas yra puikus dalykas, tačiau pavojingas. O valtimis tik didžiųjų pavasarinių potvynių metu apylinkių kaimiečiai plukdo. Blogai tai, kad už naudojimąsi tiltu reikia mokėti. Kiekvieną kartą per jį važiuodamas pagalvoju, kad geriau būti bajoru, o ne škotu...
- b) Bajorams tilto mokesčio mokėti nereikia. Labai pasisekė mano tautiečiui Jurgiui Benetui - gavo bajorystę ir netgi karaliaus sekretoriaus titulą. Matau mokesčio rinkėjo namelį – atleisk man Viešpatie, gal pavyks prasmukti nepastebėtam. .. Įdomu – o žydą apgauti nuodėmė, ar ne nuodėmė? Hmmm, nežinau, bet jeigu ką – vis tik gal ir nusidėsiu...
- c) „Skon-ga-lis“... Ak, kaip nelengva škotui ištarti tuos lietuviškus pavadinimus! Bet- kas būtų Kėdainiai be Skongalio uosto, kas škotai būtų be jo? Kad ir nedidelis jis yra, bet labai naudingas. Didelė mūsų prekybos apyvartos su Karaliaučiumi dalis vyksta vandens keliu – Nevėžio upe, o iš jos toliau Nemunu, galiausiai kanalais iki pat senosios Prūsijos sostinės. Į Karaliaučių plukdomė grūdus, kanapių pluoštą, medieną, odas, kitą produkciją, atgal prieš srovę laivuose samdiniai atitempia, kad ir mažiau, bet mūsų labai vertingos geležies, druskos, bakalėjos, vyno, audinių, kitų prekių. Prekyba yra tikras mūsų škotų pirklių gerbūvio pagrindas. Kad tik upėse būtų pakankamai vandens laivų plukdymui, o prekėmis ir geromis kainomis mes jau patys pasirūpinsime .

Prie STAČIATIKIŲ ŠV. ANDREJAUS CERKVĖS IR VIENUOLYNO. KNYPAVOS RINKOJE:

- a) Atsidūręs Knypavos turguje gali pasijausti tarsi Karaliaučiuje. Juk daugelis mūsų puikiai žinome, kad šis miesto turgus vadinasi lygiai taip pat kaip ir kitas mums svarbus prekybos uosto miestas - *Kneiphof*. Tiesa, mokykloje vienas mokytojas aiškino, kad pavadinimas gali būti ir lietuviškas, jis gali reikšti „knibždynas, daugybė“. Gal būt todėl, kad pagoniškais laikais čia veisėsi daugybė žalčių? Tai nėra mūsų, škotų miesto dalis, čia daugiau gyvena lietuviai ir vokiečiai ir dar keli stačiatikiai vienuoliai. Kėdainiuose vietos vis dar užtenka visiems. O kaip bus vėliau nežinau...
- b) Šiuo metu Kėdainiuose nuo 100 iki 250 tautiečių iš *Scotland*, nelygu kaip skaičiuosi. Bet kuriuo atveju mes esame labai svarbūs šiame mieste - diduma puošnių mūrinių namų ir krautuvų mieste priklauso būtent škotams. Kai kurie iš mūsų nuomoja žemės valdas, taip investuodami iš prekybos – pelningo, bet rizikingo ir netgi pavojingo verslo sukauptus kapitalus. Mūsų tautiečiai yra magistrato nariai – prezidentai (burmistrai), tarėjai, suolininkai, o taip pat decemvirai-dešimtininkai. Kitaip ir būti negali, nes teisę būti atstovaujamiems šio kunigaikštiskojo miesto valdžioje esantiems kitataučiams – škotams, vokiečiams, olandams ir kitiems, užtikrina jo savininkų suteikta Privilegija. Didžiuojusi savo tėvynainiais, kurie tapo evangelikų reformatų bažnyčios vadovais – Jonu Patersonu, Jokūbu Gordonu ir kitais. Tegul Visagalis Dievas laimina juos visus.
- c) Užgriuvę nelaimės - karas, maras, svetimi ir savi kareiviai plėšikai miestą pastaruoju metu labai nualino - tegul aplenkia mus šios Dievo rykštės bent ateityje. Kitaip iš ko mes bėpiksime, kam bėparduosime? Tuomet tektų palikti šį puikų miestą ir keltis į turtingesnius kraštus. Bet štai klausimas -ar pavyktų mums, škotams presbiterijonams rasti draugiškesnį nei šis, kraštą?